

CHRISTELIJK NATIONALE ACTIE

De **Christelijk Nationale Actie** (CNA) heeft in het tweede deel van de jaren dertig gepoogd om de verschillende protestants-christelijke partijen te verenigen in één politiek verband met als doel de vestiging van een christelijke overheid die de oorspronkelijke nationale gereformeerde kerk zou herstellen.

De aanhang van de partij bestond voornamelijk uit leden van de Gereformeerde Bond tot verspreiding en verdediging van de Waarheid in de Nederlandse Hervormde Kerk. Deze in 1906 opgerichte bond pleitte voor een reorganisatie van de Nederlandse hervormde kerk op gereformeerde grondslag. Om dit doel te bereiken hadden de meeste hervormd-gereformeerden zich aangesloten bij de ARP; van deze partij verwachtte men steun voor de reorganisatiepogingen, die uiteindelijk zou moeten leiden tot één protestantse kerk in Nederland, georganiseerd op basis van de gereformeerde beginselen. Met name Hugo Visscher, medeoprichter en een van de voornaamste ideologen van de Gereformeerde Bond, zou zich als antirevolutionair Tweede-Kamerlid sterk maken voor de wensen en belangen van de hervormd-gereformeerden binnen de ARP. Het bracht hem menigmaal in botsing met zijn in veel opzichten meer rekkelijke partijgenoten. Vooral vanaf het eind van de jaren twintig zou de verhouding tussen Visscher en zijn antirevolutionaire fractiegenoten uiterst gespannen raken. Visscher en met hem veel andere hervormd-gereformeerden klaagden over de vermeende achtergestelde positie binnen de ARP, die in hun ogen vooral bij de samenstelling van de kandidatenlijsten aan het licht kwam. Bovendien bleek de reorganisatie van de kerk door de overheid binnen de ARP een lagere prioriteit te hebben dan Visscher wenste. Tenslotte maakten veel hervormd-gereformeerden in toenemende mate bezwaar tegen de samenwerking met de RKSP, waardoor de ARP noodgedwongen steeds verder van de oorspronkelijke beginselen zou zijn weggedreven.

De eerste stap tot de dissidente partijvorming werd genomen door een groep hervormd-gereformeerden uit Zeist. Op 3 september 1934 vormden zij een eigen vereniging van verontruste hervormd-gereformeerden binnen de ARP. Deze groepering legde vervolgens contact met Visscher. Op 23 november 1935 hield Visscher een rede op een vergadering van hervormd-gereformeerden, die beschouwd kan worden als de oprichtingsvergadering van de CNA. Kort daarop stapte Visscher uit de ARP en daarmee ook uit de Tweede Kamer om zich bij de nieuwe beweging aan te sluiten. In de daaropvolgende maanden nam Visscher deel aan de vervaardiging van het op 25 januari 1936 gepresenteerde *Concept-programma van beginselen der Christelijke Nationale Actie*. Daarin presenteerde de CNA zich niet als partij, maar als een beweging of een actie die eenheid in de ook in politiek opzicht versnipperde protestants-christelijke wereld zou moeten brengen. Men wilde 'eene, op den grondslag der Gereformeerde, in onze Nederlandsche Geloofsbelijdenis gegeven beginselen, eene de gansche Hervormde gezindheid omvattende politieke beweging.'

De nieuwe beweging besteedde haar aandacht in het jaar 1936 dan ook voornamelijk aan het leggen van contacten met andere protestants-christelijke partijen, met als doel te komen tot een eenheidspartij. Het resultaat was echter teleurstellend. De CHU, de ARP en de **Hervormde (Gereformeerde) Staatspartij** lieten al direct weten weinig in een dergelijke samenwerking te zien. Alleen met de **Staatkundig Gereformeerde Partij** is serieus onderhandeld over samenwerking. Uiteindelijk zouden de besprekingen echter afketsen op theologische meningsverschillen tussen de partijen.

Noodgedwongen nam de CNA vervolgens als zelfstandige partij deel aan de Tweede-Kamerverkiezingen op 26 mei 1937. Visscher voerde een lijst aan waarop veel hervormd-gereformeerde dominees geplaatst waren. Het leverde de partij 20.486 stemmen op (0.5%), te weinig voor een Kamerzetel. De partij had haar zwaartepunten vooral in de kieskringen die veel hervormd-gereformeerde gemeentes telden, zoals de kieskringen Utrecht, Dordrecht en Leiden. Overigens wist de CNA slechts een minderheid van het hervormd-gereformeerde electoraat aan zich te binden. In de twee jaren tot de Duitse inval leidde de partij een kwijnend bestaan. Op 1 januari 1940 telde de partij nog slechts 137 leden. De uitgave van een eigen maandblad *Nieuw Politiek Leven* in januari 1938 wijst nog wel op pogingen om de partijorganisatie verder uit te bouwen. Electoraal kon de partij echter bij de Provinciale-Statenvoorverkiezingen geen potten breken. In Zuid-Holland, de enige provincie waar de CNA kandidaten had gesteld, kwam de partij niet verder dan 6829 stemmen (0.17% landelijk, 0.66% in Zuid-Holland). Wel slaagde de CNA erin om bij de in hetzelfde jaar gehouden

gemeenteraadsverkiezingen enige zetels te behalen (onder andere in Zeist, Harderwijk, Waddinxveen en Sprang-Cappelle).

De reactie van de partij op de Duitse inval varieerde van acceptatie van Gods wil ('Wij hebben van doen met Gods rechtsoefening. Wij hebben het lot, dat wij ons zelve verdiend hebben', aldus het partijblad) tot openlijke sympathiebetuigingen, zoals bijvoorbeeld in J. van Lonkhuyzens brochure *Op den drempel van den nieuwen tijd*. Voorman Hugo Visscher zou zelf overgaan tot openlijke collaboratie: tijdens de bezetting trad hij op als adviseur van Anton Mussert en als lid van de Kultuurraad. De CNA zou in augustus 1941 op last van de Duitse bezetter ontbonden worden. Na de oorlog is de partij niet heropgericht.